

УДК 347.78

Сергій Бондаренко,аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Університету «Україна»

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті здійснено аналіз передумов і необхідності створення та діяльності організацій колективного управління. Розглянуто еволюцію колективного управління. Визначено суб'єктів, які здійснюють регулювання діяльності організацій колективного управління. Окреслено форми і методи діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, які регулюють діяльність організацій колективного управління, та надано пропозиції щодо їх удосконалення.

Ключові слова: колективне управління, права авторів, регулювання.

У статті пропонується розглянути питання виникнення та діяльності організацій колективного управління. Мета статті — вивчити правову природу діяльності організацій колективного управління за допомогою аналізу історичних та правових аспектів, проаналізувавши еволюцію колективного управління.

Передумови і необхідність створення організацій колективного управління

Світ являє собою величезний ринок творів і продукції культурного характеру. Під час їх використання застосовуються різні способи: публічне використання музичних творів на дискотеках, у ресторанах, барах, кафе, готелях тощо або з метою створення відповідної атмосфери у магазинах, засобах пересування тощо; «живе» представлення музичних творів або шляхом використання записів, ефірних передач або кабельного транслювання; показ або представлення кінематографічних творів; прокат відеокасет; репрографічне відтворення друкованих творів; копіювання звукозаписів і відеотворів у домашніх умовах для особистого використання. Слід зауважити, що у автора немає ніякої можливості дізнатися, коли саме і як використовується його твір, оскільки його експлуатування одночасно може відбуватися в декількох країнах одночасно [1].

Еволюція колективного управління

Перші авторські товариства, що були професійними спілками авторів і боролися за визнання прав авторів на твори, бу-

ло створено у Франції, батьківщині континентальної системи авторського права, центром якої є автор, особа, яка своєю творчою працею створює твір.

Виникнення першої організації авторів, яка обстоювала їх права, тісно пов'язане з ім'ям П'єра Огюстена Карона де Бомарше — автора відомих «Севільського цирюльника» та «Весілля Фігаро». За його ініціативи в 1777 р. було створено Бюро по драматичному законодавству, яке займалося питаннями правового захисту драматургів. Через півстоліття, у 1829 р., Бюро було трансформовано у Товариство драматичних авторів і композиторів (SACD), яке першим розпочало здійснювати колективне управління правами авторів драматичних творів.

У 1851 р. було створено Товариство авторів, композиторів і музичних видавців (SACEM) для здійснення управління у сфері публічного виконання недраматичних музичних творів. Створення цієї організації і стало початком формування найбільш розвиненої системи колективного управління правами, яка була створена для управління правом на публічне виконання музичних творів.

У подальшому товариства, які управляли правом на публічне виконання недраматичних музичних прав, стали називати товариствами «малих прав», а товариства, які здійснювали управління правами на постановку драматичних творів, — товариствами «великих прав».

Протягом XIX ст. подібні авторські товариства (організації по управлінню правами) було створено в усіх державах європейського континенту, а потім практично в усьому світі. Так, в Російській імперії,

до складу якої входила більшість сучасної України, Товариство драматичних письменників було створено у 1874 р.

Музика не визнає національних кордонів, з її поширенням почали розвиватися зв'язки між організаціями, які управляли правом публічного виконання музичних творів. Для координації зусиль щодо забезпечення більш ефективної охорони прав авторів у червні 1926 р. делегати з 18 товариств утворили Міжнародну конфедерацію товариств авторів і композиторів (CISAC), штаб-квартира якої знаходиться у Парижі. Це найстаріша і найшановніша неурядова міжнародна організація, яка представляє інтереси авторів і справляє значний вплив як на розвиток міжнародної системи охорони авторського права в цілому, так і на політику окремих держав у цій сфері суспільного життя.

Крім організацій, які представляють авторів музичних творів у сфері публічного виконання та публічного сповіщення, CISAC сьогодні об'єднує організації, що управляють правами авторів літературних творів, авторів творів образотворчого мистецтва, авторів аудіовізуальних творів. Найбільші з них: Товариство авторів, композиторів і музичних видавців (SACEM) та Товариство драматичних авторів і композиторів (SACD), Франція; Американське товариство композиторів, авторів та видавців (ASCAP) та Організація по збору винагороди за передачу в ефір музичних творів (BMI), США; Товариство охорони прав на музичні виконання і механічне відтворення (GEMA), Німеччина; Російське авторське товариство (РАО), Росія; Загальна організація іспанських авторів (SGAE), Іспанія; Італійське товариство авторів і видавців (SIAE), Італія; Товариство охорони прав на виконання (PRS), Великобританія; Товариство авторів, композиторів та видавців музичних творів Ізраїлю (ACUM).

Члени CISAC намагаються гарантувати, що автори з усього світу отримують прибуток від збільшення популярності їх творів та розвитку нових видів їх використання. Слід зауважити, що збори за використання музики наразі складають майже 90% від загальної кількості. Саме тому, а не тільки в силу історичних причин, характеристику колективного управління, як правило, здійснюють на прикладах організацій, які управляють музичними правами.

У рамках CISAC організації колективного управління правами авторів координують свою діяльність, укладають угоди

про взаємне представництво інтересів, завдяки чому національні організації колективного управління представляють у своїх країнах не лише національних авторів, а й авторів інших країн. При цьому діє принцип, який відображений у п. 1 ст. 5 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [2], за яким твори іноземних авторів користуються абсолютно однаковим рівнем охорони з творами національних авторів згідно з національним режимом охорони. Завдяки цьому утворюється світова система колективного управління, яка дозволяє ефективно забезпечувати права авторів на території держав, чії національні організації входять до CISAC.

Поступово колективне управління правами почало здійснюватися також у інших випадках, де реалізація авторських, а також суміжних прав в індивідуальному порядку є ускладненою або неможливою. Тому, крім CISAC, було створено ще ряд міжнародних неурядових організацій, які координують співробітництво організацій колективного управління різними правами авторів у інших сферах використання музичних творів або здійснюють колективне управління правами авторів інших творів, зокрема Міжнародне бюро музично-механічного видавництва (BIEM), Міжнародна асоціація авторів аудіовізуальних творів (АІДДА), Міжнародна федерація організацій з управління правами на репрографічне відтворення творів (IFRRO) [3].

Кількість організацій колективного управління членів CISAC постійно зростає. Станом на 01.06.2011 р. CISAC об'єднує 232 організації колективного управління у 121 країні, що представляють інтереси більш ніж трьох мільйонів авторів.

Загальна сума роялті, зібрана організаціями—членами CISAC на їх національних територіях, у 2010 р. складає більш ніж 7,5 млрд євро [4].

Види прав, до яких застосовується колективне управління

Колективне управління авторськими та суміжними правами, як правило, здійснюють:

- при реалізації права на публічне виконання та публічне сповіщення музичних творів («малі права»);
- при реалізації права на відтворення (звуковий запис) музичних творів («механічні права»);
- при реалізації права на публічну по-

становку драматичних і музично-драматичних творів («великі права»);

— при реалізації права слідування на твори образотворчого мистецтва;

— при реалізації права на відтворення стосовно репрографічного відтворення літературних і графічних творів;

— при реалізації права на введення в комп'ютерну систему та виведення з комп'ютерної системи (включаючи «електронне копіювання»);

— у зв'язку з кабельною ретрансляцією програм, що передані в ефір;

— при реалізації права на відтворення стосовно домашнього перезапису творів, включених до фонограм, а також аудіовізуальних творів («право приватного копіювання»);

— при реалізації права на отримання винагороди у порядку, передбаченому ст. 12 Римської конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення [5].

На сьогоднішній день сфери, де застосовується колективне управління, як правило, визначають держави у законодавчому порядку. Хотілось би зазначити, що чим ширше в країні буде сфера застосування колективного управління, тим благополучніше буде суспільство в цілому.

Розглянемо досвід Норвегії з колективного управління правами на репрографічне відтворення (ксерокопіювання та інше не пов'язане з застосуванням набірних друкарських форм). Індустрія авторських прав і пов'язана з нею діяльність забезпечують Норвегії близько 7% валового національного доходу. Тільки безпосередньо у сфері створення і використання творів зайнято близько 4% всього працездатного населення Норвегії. Важливу роль в успішному функціонуванні норвезького ринку авторських прав відіграють авторські об'єднання й інші організації з колективного управління авторськими і суміжними правами. Однією з таких організацій є KOPINOR, яка займається збором авторської винагороди за ксерокопіювання та інше не пов'язане із застосуванням набірних друкарських форм відтворення творів. Правовою основою діяльності KOPINOR є так звана «розширена колективна ліцензія», яка надає можливість користувачам легально використовувати увесь світовий репертуар творів, а організаціям по колективному управлінню — збирати винагороду за таке використання як для правовласників, які надали відповідні вказані повноваження

(членів організацій), так і для всіх інших правовласників, в тому числі невідомих. «Розширена колективна ліцензія» KOPINOR охоплює увесь світовий репертуар творів і дозволяє законно копіювати будь-який твір як норвезьких, так і іноземних авторів. При цьому відповідно до Закону Норвегії про авторське право правовласники можуть звертатися з претензіями про виплату винагороди у зв'язку з таким використанням тільки до організації колективного управління, яка видала ліцензію (ст. 38 «б»).

Спеціальна Рада з розподілу займається питаннями, які пов'язані з розподілом винагороди між норвезькими правовласниками, і спостерігають за правильністю розподілу та виплати зібраної KOPINOR винагороди.

Крім збору винагороди за репрографічне відтворення творів, KOPINOR здійснює ще декілька видів колективного управління правами, в тому числі ліцензування окремих видів використання творів у цифровій формі. Якщо у процесі розподілу виникають спори, вини вирішуються внутрішнім арбітражним трибуналом KOPINOR.

У більшості випадків у світі громадяни дізнаються про існування авторського права тільки тоді, коли виникають конфлікти інтересів. Однак особливістю роботи KOPINOR є відсутність судових розглядів. З метою досягнення угоди і захисту інтересів правовласників дана організація використовує інші методи роботи. На початку своєї діяльності KOPINOR була організована інформаційна кампанія, в тому числі з використанням публікації у засобах масової інформації (близько 200 статей за тиждень), розповсюдження плакатів, показ по телебаченню спеціальних відеокліпів. Проводились спеціальні інформаційні заходи для школярів старших класів та студентів, за підтримки асоціації журналістів і видавців у газетах публікувалась інформація для вчителів, випускались інформаційні листівки і карикатури і т. ін. Все це надало можливості підвищити рівень інформованості суспільства. В подальшому, коли виникали конфлікти, основна увага приділялась інформаційній діяльності, яка була спрямована на переконання громадськості, уряду і користувачів у важливості дотримання законодавства.

Уряд Норвегії відіграє важливу роль на норвезькому ринку авторських прав і в функціонуванні норвезької системи колективного управління. Він є одним із

найбільших учасників цього ринка і платником авторської винагороди KOPINOR за копіювання творів в державних органах, державних підприємствах, державних школах [6]. Досвід Норвегії яскраво свідчить про можливість існування ефективною системи колективного управління. Саме на прикладі системи колективного управління у сфері репрографічного відтворення творів відстежується еволюція колективного управління.

Ефективну діяльність організацій колективного управління в Україні здатні забезпечити органи державної влади шляхом створення сприятливих правових та організаційних умов діяльності таких організацій. Важливе місце при цьому посідають суб'єкти регулювання діяльності організацій колективного управління та форми і методи діяльності органів державної влади, які регулюють діяльність організацій колективного управління. Приділимо цьому нашу увагу.

Суб'єкти регулювання діяльності організацій колективного управління

Суб'єкти регулювання діяльності організацій колективного управління — це юридичні чи фізичні особи, що є носієм прав і обов'язків у сфері публічної адміністрації, передбачених адміністративно-правовими нормами, та мають здатність надати права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати.

Суб'єктів, які регулюють діяльність організацій колективного управління, пропонуємо розділити на дві групи. Перша група — це суб'єкти, наділені владними повноваженнями, а друга група — суб'єкти, не наділені владними повноваженнями [7; 8].

Форми і методи діяльності органів державної влади, які регулюють діяльність організацій колективного управління

До форм адміністративно-правового регулювання діяльності організацій колективного управління, на нашу думку, належать: видання правових актів управління, адміністративний договір, вчинення інших юридично значущих дій, організаційні дії (заходи) та матеріально-технічні дії, вбачається необхідність більш широкого впровадження у практику діяльності суб'єктів управління договірних форм управління,

вдосконалення процедури відпрацювання та прийняття правових актів управління.

Даючи загальну характеристику методам адміністративно-правового регулювання, наголошуємо, що вони використовуються суб'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері регулювання діяльності організацій колективного управління для вирішення завдань, що стоять перед ними, — забезпечення режиму законності у володінні, користуванні, розпорядженні авторськими правами; припинення порушень режиму володіння, користування, розпорядження авторськими правами; притягнення осіб, що вчинили правопорушення, пов'язані з порушенням встановленого режиму володіння, користування або розпорядження авторськими правами, до юридичної відповідальності [9; 10].

Висновки

Передумовою виникнення організацій колективного управління була практична необхідність захисту майнових прав авторів, з урахуванням при цьому правової природи авторського права та технічного прогресу людства.

Нами відстежена еволюція організацій колективного управління від перших авторських товариств, що були професійними спілками авторів і боролися за визнання прав авторів на твори аж до складної системи колективного управління у сфері репрографічного відтворення творів.

Спостерігаємо приклади діючих систем організацій колективного управління саме тоді, коли створені правові та організаційні засади їх існування. Цілями державного регулювання питань, пов'язаних із створенням, здійсненням діяльності та припиненням діяльності уповноважених організацій колективного управління в Україні, є:

— вдосконалення та запровадження ефективних механізмів визначення уповноважених організацій колективного управління, постановки на облік організацій колективного управління;

— уточнення процедури виключення уповноважених організацій з реєстру, зняття з обліку організацій колективного управління (анулювання свідоцтва);

— уточнення форм звітності, що надаються уповноваженими організаціями колективного управління відповідно до ч. 7 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Приділивши увагу наступним питанням,

на наш погляд, Україна може отримати дієву систему захисту майнових прав авторів. Зокрема необхідно доопрацювати:

- процедуру нагляду за діяльністю організацій колективного управління;
- форми подання звітів та оприлюднення інформації стосовно діяльності організацій колективного управління, зокрема

інформації про загальні суми зібраної, розподіленої та виплаченої винагороди суб'єктам авторського права і суміжних прав;

- процедуру застосування заходів до організацій колективного управління у разі порушення цими організаціями вимог законодавства у сфері авторського права і суміжних прав.

ПРИМІТКИ

1. Близнак И. Коллективное управление и государственный контроль: проблемы и перспективы / И. Близнак, А. Антонова // ИС. Авторское право и смежные права. — 2004. — № 1.
2. Бернська конвенція «Про охорону літературних і художніх творів». Паризький акт від 24.07.1971 р., змінений 02.10.1979 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. — 2006. — № 5. — С. 320. — Ст. 1247.
3. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права : курс лекцій / С. В. Бондаренко. — К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. — 288 с.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.cisac.org.
5. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
6. Терлецкий В. Коллективное управление правами на репрографическое воспроизведение в Норвегии / В. Терлецкий, Ю. Леонтьева // ИС. Авторское право и смежные права. — 2004. — № 3. — С. 46—58.
7. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Т. О. Коломоєць. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — 576 с.
8. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2 т. / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. — Херсон : ХМТ, 2011. — Т. 1 : Загальне адміністративне право. — 320 с.
9. Коломоєць Т. О. Зазнач. праця.
10. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2 т. / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. — Херсон : ХМТ, 2011. — Т. 1 : Загальне адміністративне право. — 320 с.

Бондаренко Сергей. Историко-правовые предпосылки возникновения организаций коллективного управления.

Статья посвящена анализу причин и необходимости создания и деятельности организаций коллективного управления. Рассмотрена эволюция коллективного управления. Определены субъекты, которые регулируют деятельность организаций коллективного управления. Очерчены формы и методы деятельности органов законодательной и исполнительной власти, которые регулируют деятельность организаций коллективного управления, и сделаны предложения по их усовершенствованию.

Ключевые слова: коллективное управление, права авторов, регулирование.

Bondarenko Sergey. Historical and legal prerequisites of emergence of the organizations of collective management.

Article is devoted to the analysis of the reasons and need of creation, and activity of the organizations of collective management. Evolution of collective management is considered. Subjects who regulate activity of the organizations of collective management are defined. Forms and methods of activity of bodies of legislative and executive power which regulate activity of the organizations of collective management offers on their improvement are outlined.

Key words: collective managements, rights of authors, regulation.